MONOGRAFIA UNEI AŞEZĂRI VICOVU DE SUS ÎN PERIOADA STĂPÂNIRII HABSBURGICE (1775–1918) (I)

VASILE BĂLICI

Die Monographie einer Siedlung. Vicovu de Sus während der habsburgischen Herrschaft (1775–1918)

(*Zusammenfassung*)[*]

Es ist eine Notwendigkeit – meint der Artikelverfasser – eine Monographie von Vicovu de Sus (Wikow) zu schreiben und aufgrund der Entwicklung der historischen Forschung, neue Quellen zu entdecken, die besondere Aspekte des Lebens dieser Ortschaft ergänzen oder enthüllen könnten.

Der Name der Siedlung stammt wahrscheinlich vom Sicova-Bach, einem Nebenfluss des Suceava-Flusses. Die erste urkundliche Erwähnung von Vicovu de Sus stammt aus dem 23. Mai 1436, aus einem Dokument aus Suceava.

In der vorliegenden Studie, beginnend mit der Besetzung des nördlichen Teils der Moldau durch das Habsburgerreich, stellt der Autor die Gründung der Niederlassung des Pferdegestüts in Vicovu de Sus, die soziale Situation der Bauern im Vicov-Gebiet und die Entwicklung der Ortschaft Vicovu de Sus am Ende des 19. und am Anfang des 20. Jahrhunderts dar.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: Vicovu de Sus, Monographie, soziale und wirtschaftliche Entwicklung, Bauernstand.

Scrierea unei monografii a localității Vicovu de Sus este o necesitate, datorită evoluției cercetării istorice, datorită descoperirii unor noi izvoare care pot completa sau releva aspecte deosebite din viața acestei localități. În acest sens, pe parcursul mai multor ani, am căutat să descopăr noi informații pentru realizarea unei viziuni istoriografice „la zi" asupra trecutului orașului Vicov de Sus, efort pus sub semnul necesităților dictate de realizarea lucrării de grad I în învățământul preuniversitar. Cordonatorul științific al acestei lucrări, conf. univ. dr. Florin Pintescu, de la Universitatea „Ștefan cel Mare" din Suceava, m-a încurajat în acest demers, oferindu-mi sugestii și informații bibliografice.

[*] Traducere: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

Analele Bucovinei, **XXV**, *2* (51), p. 543–553, Rădăuți – București, 2018

BDD-A32744 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:09 UTC)

Localitatea Vicovu de Sus este situată în depresiunea Rădăuți, pe cursul mijlociu al râului Suceava. Vicovu de Sus se învecinează cu comuna Straja (vest), în nord comuna Crasna (Ucraina), în nord-est Bilca și la sud-est localitatea Vicovu de Jos. Localitatea este situată la altitudinea de 410 m, iar din punct de vedere geografic, Vicovu de Sus este situat între coordonatele geografice 25°37' longitudine estică și 47°55' altitudine nordică, având o suprafața de 43 km^2.

Primele atestări arheologice pe teritoriul Vicovelor pot fi datate din perioada eneoliticului și neoliticului, fiind confirmate de descoperirea unor topoare din piatră în zona menționată. Denumirea localității a fost luată probabil de la pârâul Șicova, un afluent al râului Suceava. Prima atestare documentară a localității Vicovu de Sus datează din 23 mai 1436, document emis la Suceava. Domnii Moldovei, Iliaș Vodă și fratele său, Ștefan Voievod donează satul Jicovul de Sus lui Stan Babici. Peste 30 de ani, la 15 septembrie 1466, satul este răscumpărat cu 200 de zloți tătărești de Ștefan cel Mare de la familia lui Stan Babici și dăruit Mănăstirii Putna. Locuitorii din Vicov au părăsit aceste meleaguri din cauza fiscalității excesive a mănăstirii, o lungă perioadă această zonă fiind loc pustiu. Situația aceasta atrage atenția domniei, care încearcă aducerea înapoi a fugarilor. În urma ocupației rusești a Moldovei, din anii 1772–1774, au fost efectuate unele recensăminte ale populației și au fost organizate formațiuni admnistrative numite „ocoale". Un astfel de „ocol" a fost Ocolul Vicovelor, situat pe Valea Sucevei, care cuprindea 31 de localități.

Ocuparea nordului Moldovei de către Imperiul Habsburgic

Istoria ținuturilor Cernăuți, Hotin și Suceava, până la smulgerea lor de către Austria din Principatul Moldova, a aparținut, din punct de vedere juridic, geopolitic, cultural și economic de Țara de Sus a Moldovei. Istoria Bucovinei începe de la 1774 încoace și se încheie cu reîncorporarea ei în Regatul României, în toamna anului 1918.

Populația noii provincii, denumită Bucovina, era chemată pe 1 octombrie 1777 să depună jurământ de credință față de stăpânirea habsburgică. Împărăteasa Maria Tereza lansa un manifest către noii săi supuși, promițându-le păstrarea vechilor obiceiuri și respectarea legilor[1].

Toponimul slav Bucovina este atestat documentar pentru prima dată într-un document emis de domnitorul Moldovei, Roman I, la 30 martie 1392[2]. Etimologia cuvântului „bucovina" provine din termenul de pădure de fagi sau făget. În tot Evul Mediu, când limba slavonă a fost folosită în biserica ortodoxă ca limbă liturgică, de

[1] Emil Ioan Emandi, Louis Roman, *Bucovina și spațiul demografic românesc. Studiu demo-politic și statistic (1775–1940)* (1), în „Hierasus", IX, Iași – Rădăuți, Editura „Glasul Bucovinei", 1994, p. 397.

[2] Vladimir Trebici, *Bucovina și procesele demografice (1774–1993) în demografie Excerpta et Selecta. Academicianul la vârsta de 80 de ani*, București, Editura Enciclopedică, 1996, p.108.

BDD-A32744 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:09 UTC)

cult, cuvântul „bucovina" apare de 25 de ori, ca simplu apelativ, folosit în întreg spaţiul carpato-danubiano-pontic, cu înţelesul de pădure de fagi sau făget. Transformarea apelativului „bucovina" în toponim, pentru a defini zona istorico-geografică citată mai sus, nu s-a făcut imediat, ci în mod treptat, mai ales după ce la 1786, ţinutul nordic al Moldovei a fost încorporat la provincia imperială Galiţia[3].

Foarte multe izvoare, cronici, hărţi, jurnale de călătorie iar mai târziu presa, atât din Bucovina, dar şi din zona înconjurătoare, ne transmit ştiri de interes geopolitic despre pătrunderea în acest colţ de ţară a spiritului-central şi nord european, ce va transforma profund mentalitatea locuitorilor bucovineni a căror identitate naţională şi culturală nu va putea fi topită global în noile structuri create de habsburgi[4].

Noua „achiziţie" a Coroanei de Habsburg constituia un teritoriu de 1 044 km^2, care cuprindea trei oraşe (Cernăuţi, Suceava şi Siret), 226 de sate şi 52 de cătune. Pentru români, pierderea acestei zone reprezintă un factor grav fiindcă, pe lângă importanţa economică, Bucovina avea şi o importanţă spirituală, din moment ce în cuprinsul acestui ţinut se aflau unele dintre cele mai semnificative vestigii ale trecutului lor istoric[5]. La ocuparea Bucovinei de către Austria, ţara aceasta ţinea din punct de vedere administrativ de Moldovei. Ţinuturile Cernăuţilor şi ale Sucevei erau administrate de câte un staroste ce primea instrucţiuni de la Divanul din Iaşi şi avea sub ascultarea sa mai mulţi namestinici, ce administrau ocoalele ţinuturilor. Fiecare ocol era condus de doi zlotaşi (perceptori) iar fiecare comună era condusă de un vornic ajutat de atamani.

Starostele ţinuturilor era ajutat în problemele cancelariei de logofeţi şi de 40–80 barani, numiţi aprozi pedeştrii, conduşi de un căpitan şi un vătaf, acesta ajutat de 30–50 aprozi călare.

Aceşti auxiliari a isprăvniciei erau ajutaţi în serviciul lor de arnăuţi, un corp de elită aflat sub comanda unui ceauş (sergent). Pentru paza hotarelor către Polonia responsabilitatea îi aparţinea unui căpitan cu patru vicecăpitani, ce aveau în subordinea lor mai bine de 1 000 de călăraşi sau grăniceri, responsabili şi de siguranţa punctelor vamale[6].

Habsburgii au organizat, modificat şi manevrat permanent, cu multă abilitate, un original şi ordonat mecanism al puterii, ce avea la bază, „o armată mergândă de soldaţi, o armată şezândă de funcţionari, o armată în genunchi de popi şi o armată târâtoare de denunţători", cum menţionează istoricul austriac Adolf Fischof[7].

Curtea de la Viena a creat un climat de ordine, stabilitate şi egalitate, climat ce a permis implementarea unei politici economice mercantile. Reformele josefiniste au stimulat, printr-un evantai de mijloace financiare, legislative şi vamale, economia de

[3] Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I *(1774–1862). De la administraţia militară la autonomia provincială*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1993, p. 113–114.

[4] Emil Ioan Emandi, Nicolae Ceredarec, *Imaginea Bucovinei şi a spaţiului său geografic reflectată în jurnalele de călătorie ale „Despoţilor luminaţi" din Imperiul Habsburgic (I)* în „Europa XXI", vol. III–IV/1994–1995, Iaşi, 1995, p. 194.

[5] Ştefan Purici, *Mişcarea naţională românească în Bucovina între anii 1775–1861*, Suceava, Editura „Hurmuzachi", 1998, p. 23–24.

[6] Emil Grigorovitza, *Dicţionarul Bucovinei*, Cernăuţi, 1907, p. 37.

[7] Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 100.

BDD-A32744 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:09 UTC)

piață, cu rezultate dintre cele mai avantajoase în domeniul agricol și animalier, modernizarea și redistribuirea ei în folosul cercurilor imperiale. Totuși, avantajele politicii imperiale austriece au evoluat o dată cu ponoasele noii stăpâniri străine. Până la ocuparea Bucovinei de Austria, teritoriul și bogățiile sale se aflau în proprietatea românilor, dar din acel moment toate beneficiile reveneau străinilor, care au acaparat funcții în economie, politică, justiție, admnistrație și cultură.

A prezenta astăzi, în mod idilic, numai aspectele pozitive ale administrației imperiale austriece, fără relevarea simultană a consecințelor negative, ar însemna să reconstruim subiectiv realitatea obiectivă a trecutului[8].

După venirea masivă a coloniștilor și a emigranților, austriecii au acordat străinilor parcele de pământ, lemn de construcție, scutiri de impozite și de serviciu militar și au aplicat o redistribuire a proprietăților agro-silvice. Au fost trecute în proprietatea statului 14 534 ha de pământ agricol, păduri, fânețe, pășuni de la locuitorii plecați în Moldova, persoanele decedate și fără urmași direcți. Aproximativ 115 000 de familii țărănești bucovinene au rămas fără pământ în urma abuzurilor noii conduceri sau prin îndatorarea țăranilor la cămătarii evrei, și scoaterea pământurilor țăranilor la licitație[9].

În 1783, au fost introduse peceții sătești, iar satul devine în mod treptat o unitate admnistrativă cu personalitate juridică. Toate contractele, certificatele sau alte documente care conțin pecetea vornicului aveau și putere probatoare în fața instanțelor juridice interne sau externe. Vornicul satului comanda pecetea, printr-o adresă scrisă, la un gravor autorizat, care o executa din alamă, după aceleași criterii şi caracteristici precise în tot Imperiul, cu un diametru de 26–32 cm. De obicei, pecetea era rotundă, dar existau cazuri când era și ovală, iar pentru aplicarea ei era utilizată o soluție preparată din apă și funingine. Din 1850, s-au introdus cerneala și tușul negru[10].

Anexarea Bucovinei de către Austria a produs transformări în jurisdicția Episcopiei de Rădăuți. În aceea vreme, Bucovina nu avea o organizație bisericească unitară și făcea parte din Episcopia Rădăuților, ce cuprindea și un număr de sate rămase dincolo de Cordun, în Moldova. La insistențele guvernatorului militar Enzenberg, s-a trecut la arondarea Bisericii Ortodoxe bucovinene, care devine independentă față de Mitropolia Moldovei. Acest acord s-a realizat pe baza unei bune înțelegeri între mitropolitul Moldovei, Gavril, și episcopul Rădăuților, Dosoftei Herescu. Dosoftei renunță de bună voie la bisericile rămase dincolo de Cordun, iar mitropolitul Gavril renunță la drepturile sale ierarhice asupra satelor din nordul Moldovei. În acest mod, episcopul de Rădăuți ajunge stăpânul duhovnicesc al Bucovinei, iar reședința episcopală este mutată de la Rădăuți la Cernăuți (12 decembrie 1781)[11].

[8] Idem, *Elita românilor din Bucovina anilor 1775–1862*, în „Analele Bucovinei”, București, Editura Academiei Române, anul IV, nr. 3 (9), 1997, p. 605–606.

[9] Vlad Gafița, *Iancu Flondor (1865–1924) și mișcarea națională a românilor din Bucovina*, Iași, Editura Junimea, 2008, p.VI.

[10] Mihai Iacobescu, *op. cit*., p. 122.

[11] Ion Nistor, *Istoria Bisericii din Bucovina*, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2003, p. 1–2.

BDD-A32744 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:09 UTC)

Oraşul Suceava cu împrejurimile şi toate mănăstirile care ţinuseră de Mitropolia de la Iaşi au trecut în subordinea Episcopiei de Rădăuţi. Mănăstirile şi schiturile au fost desfiinţate şi transformate în biserici de enorie. Au rămas în activitate trei mănăstiri: Putna, Sucevița şi Dragormina, cu câte 25 de călugări. Din averile mănăstireşti secularizate a fost realizat, în 1783, Fondul Religionar greco-oriental al Bucovinei, menit să susţină biserica, şcolile româneşti, cultura şi viaţa socială în Bucovina. Habsburgii au folosit în mod abuziv acest fond, în folosul politicii mercantile a Austriei[12]. În 1785, s-a înfiinţat Fondul Bisericesc Ortodox, constituit din moşiile Episcopiei de Rădăuţi, iar administrarea acestui Fond revenea la opt oficii economice, deservite de familii de origine germană. La Direcţia din Rădăuţi au fost repartizate aproximativ 20 de familii de slujbaşi germani, provenite de la cele opt oficii economice desfiinţate. În micul sat Rădăuţi nu se aflau suficiente locuinţe pentru numeroasele familii de slujbaşi germani. La 14 aprilie 1792, este numit director al acestei instituţii Franz Pauli, iar contabil şef sau inspector economic Leitashaft, care deţinea şi funcţia de administrator la Vicov. Noua instituţie creată avea misiunea să exercite drepturi patronale precum: administrarea politică, poliţia, încasarea impozitelor, gospodărirea terenurilor Domeniului şi să aprovizioneze herghelia din Rădăuţi cu alimentele şi furajele necesare[13].

De Paşti, în anul 1786, episcopul Dosoftei a adresat credincioşilor bucovineni o aspră epistolă pastorală, prin care condamna fără cruţare păcatele enoriaşilor săi, combătând superstiţiile, jocurile, hramurile şi băuturile obişnuite la botezuri, nunţi şi îmormântări, precum şi datul în scrânciob, foarte obişnuit în Moldova cu prilejul Sfintelor sărbători de Paşti[14].

Regulamentul mai stabilea o nouă organizare bisericească pentru Episcopia Bucovinei, iar împăratul, deşi catolic, era, în virtutea dreptului medieval apusean, patronul suprem al Bisericii din Bucovina şi al Fondului Bisericesc. În fruntea bisericii se afla episcopul, numit direct de împărat (lucru contrar canoanelor bisericeşti ce prevedeau alegerea episcopului, şi nu numirea lui); locţiitorul episcopului era un arhimandrit cu titlul de vicar general, iar rezolvarea problemelor eparhiale revenea unui Consistoriu, alcătuit din episcop, patru consilieri, doi clerici şi doi laici. Eparhia Bucovinei era împărţită în şase protopopiate (decanate), şi anume: Cernăuţi, cu 31 de parohii; Ceremuş, cu 34; Nistru, cu 24; Berhomet, cu 29; Vicovu, cu 37 şi Suceava, cu 31. Protopopii erau aleşi de episcop, iar egumenii celor trei mănăstiri erau aleşi de soborul mănăstiresc şi confirmaţi de episcop, în urma asentimentului guvernatorului ţării[15].

[12] Constantin C. Cojocaru, *Daniil Vlahovici – episcop al Bucovinei (23 aprilie 1789 – 20 august 1882)* (I), *Un nedreptăţit al istoriei*, în „Analele Bucovinei", anul VII, nr. 1(14), 2000, p. 52–53.

[13] Franz Wiszniowski, *Radautz die deutscheste Stadt des Buchenlandes* (Rădăuţi, cel mai german oraş din Ţara Fagilor), München,Verlag „Der Sudöstdeutsche" der Landsmannschaft der Buchenlandeutschen,1966, p.188.

[14] Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1991, p. 44.

[15] Preot Sorin Toader Clipa, *Fondul Bisericesc al Bucovinei şi lichidarea lui (1948–1949)*, Suceava, Editura Universităţii „Ştefan cel Mare", Suceava, 2006, p. 30–31.

BDD-A32744 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:09 UTC)

Pentru a-i atrage pe slujitorii Bisericii Ortodoxe de partea guvernului, în calitate de apărători și executori ai intereselor sale, Regulamentul acorda egumenilor și călugărilor lefuri anuale de 460 de florini, respectiv 210 de florini, iar preoții primeau din terenurile Fondului Bisericesc sesii de 444 de iugăre sau 24 de fălcii de pământ. Sesiile erau degrevate de contribuții, impozite, obligații, dări sau prestații, dar credincioșii erau obligați, prin lege, să efectueze preotului două zile de clacă anual și să-i plătească în bani o dare, în mod diferențiat: 17 creițari un codaș, 34 de creițari un mijlocaș iar fruntașii satului plăteau 1 florin și 8 creițari[16].

Darea aceasta se numea „mariaș", deorece monedele de 20 de creițari purtau pe avers chipul Maicii Domnului. Regulamentul din 1786 impunea preotului obligații pe care, mai târziu, le îndeplinea de regulă ofițerul stării civile. Preoții țineau evidența nașterilor, a deceselor, a divorțurilor, a copiilor care mergeau la școală. Mai aveau ca atribuții strângerea și trimiterea recruților la oaste. Cântăreții bisericești și pălimarii nu primeau salarii, dar erau scutiți de impozite[17]. În 1786, s-a înființat prima instituție de stat, Oficiul de finanțe, care avea în seamă operațiile de casă ale administrației Fondului Bisericesc Frătăuți, iar șeful acestei instituții era un contabil. După desființarea administrației și crearea Domeniului Rădăuți al Fondului Bisericesc, sarcinile Oficiului de finanțe au fost preluate de o nouă Direcție economică, unde a fost înființat un post de contabil, dar în anul 1838 postul a fost desființat. În aceste condiții, a fost înființat, la Vicovu de Jos, Oficiul de finanțe pentru Domeniile Rădăuți și Solca ale Fondului Bisericesc, dar acest oficiu a fost mutat mai apoi la Rădăuți, în 1878[18].

Noua administrație a pus un accent deosebit pe dezvoltarea căilor de comunicație, care au evoluat permanent, de la șoselele mari, construite strategic, de la ocuparea Bucovinei de către habsburgi și până la drumurile districtuale, care erau foarte bine întreținute și supravegheate de un comitet administrativ special, ce controla buna administrare a drumurilor și podurilor[19].

Unul dintre factorii importanți în decizia de înființare a Domeniului Rădăuți, al Fondului religionar gr.-or. al Bucovinei, a fost, de bună seamă, amenajarea drumurilor din zonă și deschiderea căilor de comunicație interne și internaționale. Încă de pe vremea episcopului Dosoftei, drumurile care existau în zona Rădăuți, precum drumul Volovățului, drumul Bădeuțului, drumul Satului Mare, drumul Dorneștiului, drumul Vicșaniului, drumul Măneuțului, drumul Horodnicului, drumul Vicovelor sau al Putnei, drumul Marginii, drumul Suceviței au fost lărgite și consolidate de împărăția austriacă în anii 1780–1787, când au primit denumirea generică de „drumuri împărătești", în cinstea împăratului Iosif al II-lea, care poruncise „să se lege cu drumuri bune Galiția cu Transilvania"[20].

[16] Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 294.
[17] Ion Nistor, *Istoria Bisericii*, p. 21–22.
[18] Franz Wiszniowski, *op. cit.*, p. 207.
[19] Emil Grigorovitza, *op. cit*., p. 30.
[20] Gheorghe Schipor, *Domeniul Rădăuților*, *parte a Fondului bisericesc ortodox român al Bucovinei. Studiu documentar*, Suceava, Editura George Tofan, 2014, p. 76–77.

BDD-A32744 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:09 UTC)

Între 1786 şi 1809, se construieşte cea de a doua arteră trasversală ce făcea joncţiunea între Valea Prutului şi Valea Moldovei: drumul trecea prin localităţile Dubăuţi-Storojineţ-Vicov-Solca şi Cacica; de la Marginea, drumul se bifurca spre Rădăuţi şi mergea pe Valea Sucevei, până la Vicov-Straja-Seletin-Izvoare, de unde trecea munţii la Sighet. Astfel, era realizată o mai bună legătură între Bucovina, Transilvania şi Galiţia. Drumul care mergea de la graniţa Galiţiei, prin Storojineţ şi Vicov, spre Rădăuţi şi Marginea, se numea şi ,,drumul militar al Vicovului”[21].

De menţionat faptul că aceste ,,drumuri împărăteşti” au fost construite atât ,,prin mâinile militare”, cât şi cu ,,puterile generale ale locuitorilor din zonă”. Din raţiuni economice, au fost construite poduri stabile doar peste acele porţiuni de ape care ,,nu puteau fi biruite prin vaduri de trecere”. În baza Decretului imperial din 13 iunie 1787, au fost obligate să colaboreze la construcţie toate localităţile situate la trei mile (aproximativ 5 km) în dreapta şi în stânga şoselei (o căruţă la 30 de familii şi un salahor la 10 familii, prin rotaţie, lunar). Nu după mult timp, Rădăuţiul se racordează la ambele şosele, prin construirea drumurilor Negostina – Rădăuţi, Rădăuţi – Vicovu de Jos – Vicovu de Sus, respectiv, Rădăuţi – Marginea, prin care capătă acces la reţeaua de drumuri împărăteşti. Acest fapt a avut o importanţă deosebită pentru dezvoltarea economică a zonei şi a Fondului Bisericesc[22].

Bucovina mai dispunea de încă 26 de şosele districtuale, însumând o lungime de 932 km, şi o reţea de drumuri vicinale, ce lega comunele, cu o lungime de 3 000 km[23].

Pe aceste artere de comunicaţii au fost înfiinţate hanuri şi staţii de oficii poştale, fiind înzestrate de administraţia imperială cu întinse terenuri pentru menţinerea unui anumit număr de cai[24].

Dacă la anexarea Bucovinei, serviciul poştal era executat prin intermediul călăreţilor, în anul 1907 existau 123 de oficii poştale, care expediau anual opt milioane scrisori, un milion de jurnale (ziare), peste şase sute de mii de pachete şi aproximativ 120 de milioane de coroane. O altă componentă a mijloacelor de transport era reprezentată de reţeaua căilor ferate, cu o lungime de peste 500 km. Calea ferată Hardic – Rădăuţi – Vicov – Frasin (Brodina), cu o lungime de 61 km şi o ramură a acesteia, ce lega localităţile Carlsberg – Putna[25]. Prin construirea acestor căi de comunicaţie, a fost sporită rentabilitatea producţiei agricole şi industriale ridicând valoarea pământului[26].

În 1782, s-a înfiinţat în Bucovina cadastrul funciar, instituţie care funcţiona în Austria cu numele de ,,Tabula ţării” (*Landtafel*). Comisia de delimitare a moşiilor era compusă din ofiţerul superior Metzger, ofiţerul Harasany, Alexandru Ilschi, funcţionarul Erggelet şi translatorii Petru Aaron de Bistra, Ducilovici,

[21] Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 248.
[22] Gheorghe Schipor, *op. cit*., p. 77–78.
[23] Emil Grigorovitza, *op. cit*., p. 31.
[24] Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 248.
[25] Emil Grigorovitza, *op. cit.*, p.32.
[26] Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, p. 85.

BDD-A32744 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:09 UTC)

Dragossi şi lt. Lopeischi. Comisia a cercetat actele de proprietate ale fiecărui proprietar, formându-se corpusul de documente „Liber Granicialum", în zece volume. Documentele privitoare la moşiile bisericeşti au format două corpuri: „Fundationum" şi „Bona cleri bucovinesis". În aceste documente este menţionat ca proprietar fiecare mănăstire sau schit, aşa cum a fost recunoscută şi consemnată în procesele-verbale încheiate pe teren de sus menţionata comisie[27].

În anul 1787, loturile aflate în folosinţa ţăranilor au fost separate de cele ale stăpânilor şi declarate proprietăţi rusticale, care nu reprezentau proprietatea ţăranilor, dar aparţineau comunelor şi obştilor săteşti. Comunele distribuiau anual ţăranilor loturi pentru a fi lucrate, iar din anul 1835 lotul dat în folosinţă ţăranului devine proprietatea sa personală, cu dreptul de moştenire urmaşilor săi[28].

Înainte de anul 1900, izlazurile degradate au fost parcelate şi distribuite ţăranilor prin vânzare sau arendă, în vederea cultivării lor cu furaje sau cereale, iar Bucovina dispunea de numeroase fâneţe şi păşuni, ce însumau 128 421 ha, din care aproximativ 25 000 ha erau alpine şi subalpine, restul fiind izlazuri comunale.

Pe lângă aceste izlazuri, pentru păşunat mai erau folosite miriştele, primăvara, de la topirea zăpezii şi până la 23 aprilie şi toamna, de la strânsul recoltei până la căderea zăpezii. Cu timpul, utilizate în exces, păşunile s-au mai depreciat iar fâneţele au pierdut din productivitate, atât timp cât au fost lăsate neîngrijite. Necesitatea asigurării bazei furajere pentru vite, al căror număr era în creştere, a determinat introducerea de măsuri de transformare a unor părţi din izlazuri pentru cultura unor plante de nutreţ. Suprafeţele cu păşuni şi fâneţe de la şes au făcut loc pământului arabil, iar în agricultură, pe lângă cereale au fost introduse culturi de plante furajere.

Din anul 1812 s-a introdus cultura cartofului[29]. Primii cultivatori de cartofi au fost colonişti germani, apoi cartoful s-a extins repede, încât, la mijlocul secolului al XIX-lea, se cultiva în Bucovina pe circa 22 000 de ha[30].

Din vremuri îndepărtate, vitele au fost averea cea mai importantă a populaţiei ţărăneşti din Bucovina. Averea ţăranilor nu era socotită în pământ, deoarece nu le aparţinea, ci în vite, iar după numărul vitelor, ţăranii erau împărţiţi de fisc în fruntaşi, mijlocaşi şi codaşi. O atenţie deosebită a fost acordată creşterii cailor, iar Curtea de la Viena, susţinută de un regim militaro-feudal, a pus un accent deosebit pe înzestrarea armatei cu caii necesari[31].

În primele decenii ale secolului al XIX-lea, s-au înmulţit tot mai mult furturile de vite. Una dintre cauze consta în faptul că ţăranii moldoveni, conservatori de felul

[27] Silvestru Morariu-Andrievici, *Proprietăţile fundaţionale ale Bisericii Gr.-or. în Bucovina*, *după istorie*, *aşezămintele canonice şi legile de stat*, Suceava, Editura Arhiepiscopiei Sucevei şi Rădăuţilor, 2004, p. 78–79.

[28] Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 212–213.

[29] Emil Ioan Emandi, *Premisele dezvoltării agriculturii moderne în Bucovina (1775–1918). Contribuţii privind producţia animalieră* (I), în „Revista Bistriţei". Anuarul Complexului Muzeal Bistriţa-Năsăud, anul VII, 1993, p. 204–205.

[30] Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 212.

[31] Emil Ioan Emandi, *op. cit.*, p. 206.

BDD-A32744 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:09 UTC)

lor, nu îşi construiau grajduri şi ţineau vitele peste noapte afară. După înălţarea Rădăuţiului la rang de târg, piaţa de aici a ajuns locul de vânzare a vitelor furate, iar pentru stoparea acestui delict administraţia de la Lemberg a reînnoit interdicţia de cumpărare a vitelor fără certificat de proprietate, prin *Decretul imperial* nr. 3 983/15.II.1823. În acest scop, a fost publicată o directivă referitoare la eliberarea certificatelor de proprietate pentru vite, certificate ce erau eliberate de către Direcţia din Rădăuţi pentru localităţile apropriate. Pentru locuitorii din Vicovu de Jos, Vicovu de Sus, Voitinel şi Bilca aceste certificate erau eliberate de economul domenial, domiciliat la Vicovu de Jos, sau de brigadierul silvic de acolo. În urma acestei patente, niciun locuitor nu mai putea vinde vite fără certificat de proprietate domenial[32].

Înfiinţarea filialei hergheliei de cai de la Vicovu de Sus

La 6 august 1786, împăratul Iosif al II-lea a ordonat ca pe moşiile Fondului Bisericesc de la Straja, Vicovu de Sus şi Vicovu de Jos, precum şi pe cele de pe muntele Lucina, să se înfiinţeze grajduri pentru adăpostirea cailor de remontă şi o păşune de stat, sugerând Cabinetului militar de la Viena să înfiinţeze o herghelie de prăsilă în sediul şi pe domeniile fostei Episcopii de Rădăuţi[33].

Efectivul de cai a sporit prin achiziţii de cai proveniţi din comerţ, prin mânzi proveniţi din prăsilă, datorită fâneţelor şi păşunilor care erau ieftine. În acest scop, a fost arendat domeniul Rădăuţi al Fondului bisericesc, la 1 mai 1792, pe o durată de 15 ani, până la 1 mai 1807. Locotenent-colonelul Cavallar a fost numit comandantul hergheliei, având sediul la Văşcăuţi. Efectivele de cai ale hergheliei înregistrau 1 446 exemplare, fără mânze de un an şi sugari, care erau repartizaţi în staţiunile de la Vicovul de Sus, Frasin, Voitinel, Mitoc, Vlădica. Contractul de arendare, expirat la 1 mai 1807, a fost prelungit pe o perioadă de cinci ani, plătindu-se o arendă anuală de 56 012 florini şi 24 de cruceri. Locotenent-colonelul Cavallar este considerat principalul întemeietor al hergheliei de cai de prăsilă, fiind înaintat la rangul de general-maior în anul 1804, la pensionare, în 1811, devenind mareşal-locotenent.

La Vicovu de Sus a fost construit ocolul de iarnă, acoperit pentru o herghelie „în liber” (*wild*), fiind amenajată pentru armăsarii tineri în 1813. Între anii 1813 şi 1814, în filiala staţiunii de la Vicovu de Sus s-a realizat instalarea şi prăsila cu armăsari normanzi şi arabi. Această instalare a avut o importanţă deosebită pentru prăsila particulară de cai, deoarece o bună parte dintre caii de la herghelii treceau în gospodăriile particulare ale localnicilor[34].

[32] Franz Wiszniowski, *op. cit*, p. 16–17.

[33] Mihai Iacobescu, *30 de zile în „Siberia”. Căutând arhivele Bucovinei*, Iaşi, Editura Junimea, 2005, p. 90.

[34] Franz Wiszniowski, *op. cit.*, p. 161–162.

BDD-A32744 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:09 UTC)

Amplasarea construcțiilor hergheliei de la Rădăuți a fost făcută cu ignorarea celor mai elementare sentimente religioase românești, grajdurile hergheliei ridicându-se lângă biserica lui Bogdan Vodă. Astfel, decenii întregi acest lăcaș spiritual a fost confruntat cu mirosul de baligă, cu zgomotul permanent provocat de carele încărcate cu furaje și gunoi, de nechezatul cailor, de înjurăturile și răcnetele surugiilor și îngrijitorilor nemți de la grajduri[35].

La 7 august 1817, herghelia a fost vizitată de împăratul Francisc I, care notează în jurnalul său: „Herghelia are o stațiune în Rădăuți, una în Măneuți, cu două case de locuit și un grajd, una în Volovăț, cu două clădiri de locuit și două grajduri, în Vicovu de Jos, cu două case de locuit și trei grajduri, [în] Vicovu de Sus, un ocol cu două case de locuit și [în] Straja, o casă de locuit și un grajd”[36].

Herghelia era deservită de 145 de militari conduși de un locotenent-colonel și 78 de soldați de cavalerie și cărăuși[37]. În 1824, herghelia a fost reorganizată. La Rădăuți se afla sediul conducerii, școala de călărie, un magazin de efecte, spitalul militar și veterinar. Stațiunile din Voitinel, Mitoc și Frasin se aflau sub comanda unui ofițer subaltern, iar stațiunea de montă din Vicovu de Sus era condusă de un căpitan de cavalerie, ce avea atribuții în legătură cu prăsila de cai din Bucovina. Fiecare stațiune avea propriul ei contabil. Începând din anul 1825, instituția hergheliei apare pe listele oficiale cu numele de Herghelia militară din Rădăuți[38].

Pentru întreținerea cailor destinați cavaleriei imperiale, suprafețe intinse din pământurile arabile ale ținutului au fost cultivate cu cereale pentru vite, în defavoarea culturilor pentru hrana populației din zona hergheliilor[39].

Din anul 1804, întâlnim în Bucovina primii medici veterinari, prezența acestor specialiști fiind legată exclusiv de herghelia de la Rădăuți. Pe parcursul anilor, numărul medicilor veterinari va cunoaște o creștere progresivă[40].

Paralel cu înființarea hergheliei de stat și arendarea unor însemnate domenii din Fondul bisericesc, habsburgii au elaborat și aplicat un plan vast de colonizare și stimulare a emigrărilor în Bucovina. Astfel, în numai câteva decenii, potențialul demografic al zonei și numărul contribuabililor către stat a sporit de peste 10 ori[41].

Pentru agricultură, herghelia dispunea de 2 630 de hectare la Rădăuți, Frasin și Vicov, iar pădurile domeniului erau împărțite între ocoalele silvice de la Horodnic, Vicovu de Jos, Vicovu de Sus, Straja, Seletin și Izvor. Comandantul hergheliei, Gottfried von Asboth a sistat cultura prin rotație, practicată în mod obișnuit de

[35] Vasile S. Cucu, Emil I. Emandi, *Fazele de urbanizare și evoluția spațională a orașului Rădăuți (sec. XV–XX)*, în „«Terra». Revistă a Societății de Geografie din România”, anul XXVI–XXVII, Iași, Editura „Glasul Bucovinei”, 1996, p. 17.
[36] Franz Wiszniowski, *op. cit*., p. 162.
[37] Emil Ioan Emandi, *op. cit.*, p. 207.
[38] Franz Wiszniowski, *op. cit*., p. 164.
[39] Emil Ioan Emandi, *op. cit.*, p. 207.
[40] Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, p. 220.
[41] Mihai Iacobescu, *30 de zile în „Siberia”*, p. 91.

BDD-A32744 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:09 UTC)

localnici pe terenurile arabile, introducând o succesiune de culturi cerealiere, adecvată împrejurărilor locale[42].

Ani la rând, von Asboth a folosit batalioane întregi de soldați la doborârea unor păduri întinse și la secarea mlaștinilor, pentru a spori terenul agricol. Asbot s-a interesat de perfecționarea uneltelor agricole, inventând un plug pentru săparea canalelor de scurgere și o mașină de curățat terenul de tufăriș, cu rădăcini cu tot. Cu acest plug erau săpate canale de scurgere de două picioare, pentru asanarea câmpului. Acest exemplu a fost preluat de o serie de proprietari, care au asanat mlaștini, au înființat herghelii particulare și au adoptat gunoirea ogoarelor (necunoscută până atunci în Bucovina)[43]. Agricultura în zonă era una tradițională, aplicată pe suprafețe restrânse, fără rezultate spectaculoase. Printr-un ordin legislativ din 1787, loturile aflate în folosința țăranilor au fost separate de cele ale stăpânilor, prin trecerea lor în proprietatea comunelor, care distribuiau anual țăranilor loturi spre a fi lucrate. Din anul 1835, lotul a fost dat în folosință țăranului, devenind proprietatea sa, cu drept succesoral[44].

[42] Franz Wiszniowski, *op. cit.*, p. 181.
[43] *Ibidem*, p. 182.
[44] George Ostafi-Ost, *Etnic și economic în Bucovina*, în „«Suceava». Anuarul Muzeului Național al Bucovinei", Suceava, tomul XXIV–XXV, 1997–1998, 2000, p. 220.

BDD-A32744 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:09 UTC)